

УДК 372.461

UKRAINIAN LANGUAGE AS A MEANS OF FORMING THE LANGUAGE PERSONALITY OF A FUTURE TEACHER

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Voitenko H.M. / Войтенко Г.М.

teacher / викладач

*Municipal Institution "Uman Taras Shevchenko Professional College of
Education and Humanities of Cherkasy Regional Council" 33, Nebesna Sotnia, 20300*

*КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім.Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради» вул. Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. У статті визначено роль української мови як засобу формування мовної особистості майбутнього вчителя початкової школи. Висвітлено основні фактори та рівні, що впливають на формування мовної особистості майбутнього вчителя у системі україномовної освіти.

Ключові слова: мовна особистість, майбутній вчитель початкової школи.

Вступ.

Проблема формування мовної особистості посідає одне із центральних місць у філософії, психології, педагогіці, лінгвістиці.

Мовна особистість існує у просторі культури, відображеної в мові, у формах суспільної свідомості на різних рівнях (науковому, побутовому тощо), у стереотипах, нормах поведінки, у предметах матеріальної культури.

Поняття мовної особистості було представлено у працях Г. Штейнталя, В. Вундта, О. Потєбні, О. Шахматова та ін., хоч відповідний термін уведений В. Виноградовим. Розроблення проблеми мовної особистості належить також О. Леонтьєву, Ю. Караулову, Г. Богіну, А. Пузирьову та ін.

Основний текст.

На думку О. Селіванової, мовна особистість – іманентна ознака особистості як носія мови і комуніканта, що характеризує її мовну і комунікативну компетенцію та реалізацію їх у процесах продукування, сприйняття, розуміння й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів, а також при комунікативній взаємодії [1]. Мовна особистість несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання у національній культурі. Рівень мовної компетенції стимулює мовну особистість до вдосконалення мови.

У зміст мовної особистості включають *компоненти*:

- ціннісний компонент змісту виховання;
- культурологічний компонент, тобто рівень засвоєння культури як ефективного засобу підвищення інтересу до мови;
- персональний компонент.

Поняття мовної особистості у широкий науковий ужиток запровадив Ю.Караулов, який вважає, що мовна особистість – це людина, яка вміє створювати і розуміти тексти, що відрізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною і точністю відображення дійсності, цільовою спрямованістю. Дослідник розробив рівневу модель мовної особистості з опорою на художній текст і виділив її рівні:

- 1) вербально-семантичний, що відображає ступінь володіння повсякденною мовою;
- 2) когнітивний, на якому здійснюється актуалізація та ідентифікація релевантних знань і уявлень, властивих мовній особистості;
- 3) прагматичний, що виявляє і характеризує мотиви і цілі, які рухають розвиток мовної особистості[1].

Рівнева модель мовної особистості відображає узагальнений тип індивіда. Конкретних мовних особистостей у певній культурі може бути багато, вони відрізняються варіаціями значущості кожного рівня у складі особистості. Мовна особистість – це соціальне явище, проте в ній є також індивідуальний аспект. Мовна особистість формується на основі усвідомлення людиною всього мовного багатства, створеного предками. Мова конкретної особистості складається у більшій мірі зі спільної мови, в меншій – з індивідуальних мовних особливостей.

Основним засобом перетворення індивіда в мовну особистість є його соціалізація, що має *аспекти*:

- процес включення людини у певні соціальні відношення, в результаті чого мовна особистість виступає реалізацією культурно-історичного знання всього суспільства;
- активна мовленнєво-розумова діяльність за нормами й еталонами, заданими етномовною культурою;
- процес засвоєння законів соціальної психології народу.

Кожна мова має особливу картину світу, і мовна особистість зобов'язана організувати зміст свого вислову у відповідності до цієї картини.

Початкова школа потребує нових підходів до навчання української мови. Згідно з вимогами чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та шкільної програми з української мови, пріоритетом уроків української мови є формування особистості учнів, здатної бездоганно володіти всіма засобами української мови з урахуванням специфіки мовленнєвої ситуації, адресата та адресанта мовлення, умов спілкування, змісту мовленнєвого повідомлення тощо. На цьому наголошують провідні вітчизняні лінгводидакти О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, Т. Окуневич, М. Пентилюк та інші. Шляхи активізації процесу розвитку мовної особистості на уроках української мови потребують поглибленого вивчення.

Мовною особистістю є такий комунікант, носій мови, який володіє мовною, мовленнєвою, прагматичною компетенціями, реалізує їх у процесі спілкування. Сучасні вчені досліджують рівні у структурі мовної особистості:

- Ю.Караулов виділяє вербально-семантичний, тезаурусний та мотиваційно-прагматичний;
- О.Тарасова досліджує рівень мікроконтексту і метаконтексту тощо.

Формування мовної особистості, як зазначає М. Пентилюк, – складний і багатогранний процес. Він передбачає участь людини у спілкуванні і зв'язку з іншими людьми. Основний спосіб задоволення особистих потреб у спілкуванні – мовлення. Саме тому його називають мовленнєвим спілкуванням. Майбутній вчитель, як мовна особистість, повинен оволодіти мовленнєвим спілкуванням, тобто комунікативною діяльністю, оскільки це мотивований процес взаємодії між співрозмовниками, спрямований на реалізацію конкретної комунікативної цільової настанови, проходить на основі зворотного зв'язку у конкретних видах мовленнєвої діяльності.

На формування і розвиток мовної особистості майбутнього вчителя впливають *чинники*:

- спілкування у процесі навчання;
- загальний інтелектуальний розвиток;
- зміст і характер навчальних дисциплін;
- мовленнєве середовище тощо.

Про рівень сформованості мовної особистості свідчать *фактори*:

- 1) наявність і якість сформованості комунікативних умінь і навичок майбутнього вчителя;

- 2) досконале володіння чотирма видами мовленнєвої діяльності;
- 3) здатність будувати тексти різних типів, стилів і жанрів мовлення з урахуванням усіх компонентів ситуації спілкування – адресата, адресанта мовлення, мети і теми, комунікативного задуму тощо.

Формування мовної особистості майбутнього вчителя відбувається упродовж усього процесу вузівської освіти, однак питому вагу в цій роботі займають заняття з української мови. Важливу роль у цьому процесі відіграє:

- а) вивчення аспектів української мови (спрямовані на формування та розвиток мовної, мовленнєвознавчої, мовленнєвої та комунікативної компетентностей студентів);
- б) розвитку мовлення (формування та контролю аудіативних та читацьких умінь і навичок, роботи над діловим мовленням, написання та вдосконалення творчих робіт тощо).

Українська мова у формуванні особистості майбутнього вчителя, зокрема його мислення і духовного світу виконує *функції*:

- є предметом вивчення у закладах освіти;
- потребує створення спеціальних методичних умов;
- є методом оволодіння навчальними предметами;
- володіння всіма видами мовленнєвої діяльності;
- є засобом комунікації;
- є засобом розвитку особистості та пізнання світу.

Від рівня сформованості у майбутнього вчителя умінь і навичок сприймати і розуміти усне повідомлення, глибоко усвідомлювати зміст прочитаного тексту, адекватно, повно відтворювати готові тексти та продукувати власні різних типів, стилів і жанрів мовлення залежить глибина засвоєння курсу української мови.

Урахування значення курсу української мови, спостереження за уроками української мови під час педагогічної практики, дали змогу виділити основні *фактори*, що впливають на формування мовної особистості учнів у системі україномовної освіти:

- текстоцентричний підхід;
- компетентнісний підхід;
- когнітивно-комунікативний підхід;
- українознавче спрямування курсу української мови;
- мова є засобом піднесення людини на найвищі сходишки людської

культури;

- віднесення духовних якостей особистості до прагматичного рівня мовної особистості, тобто дискурсивної компетентності;

Важливими чинниками формування мовної особистості майбутнього вчителя:

- ✓ є розвиток у нього комунікативності;
- ✓ комунікативність учителя-словесника як взірця володіння мовою;
- ✓ емоційне задоволення від процесу спілкування з учнями [1];
- ✓ застосування сучасних технологій навчання мови;
- ✓ застосування у навчальному процесі прийому «занурення в мову», активізації україномовного мовленнєвого середовища.

Висновки.

Майбутні вчителі мають на належному рівні володіти цілим комплексом компетентностей, одними із ключових серед яких є мовна, мовленнєва, мовленнєвознавча, соціокультурна тощо. Сформована, високорозвинена мовна особистість майбутнього вчителя, носія цих компетентностей, – це запорука його подальшого успішного фахового навчання або професійної діяльності. Тому у процесі формування мовної особистості майбутнього вчителя при вивченні курсу української мови необхідно брати до уваги такі фактори, як застосування текстоцентричного, компетентнісного та комунікативно-діяльнісного підходів, українознавче спрямування мовної освіти, рівень сформованості комунікативності вчителя-словесника тощо.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С.Бацевич. – К., 2004. – 344 с.
2. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед.наук: 13.00.04 / Волкова Н.П. – Дніпропетровськ, 2006. – 432 с.
3. Мельник Т. В. Соціологічний аспект удосконалення мовної особистості майбутнього педагога /Т.В. Мельник// Педагогічний альманах. – 2010. – Вип. №5. – С. 145–151.

Literature:

1. Batsevich FS Fundamentals of communicative linguistics /FS Batsevich. - K., 2004.- 344p.

2. Volkova NP Theoretical and methodical principles of preparation of future teachers for professional and pedagogical communication: dis. for science. degree of Dr. ped. Sciences: 13.00.04 / Volkova NP - Dnepropetrovsk, 2006. - 432 p.

3. Melnyk TV Sociological aspect of improving the language personality of the future teacher / TV Melnik // Pedagogical Almanac. - 2010. - Vip. № 5. - P. 145–151.

Abstract. *The article defines the role of the Ukrainian language as a means of forming the language personality of the future primary school teacher. The main factors and levels influencing the formation of the language personality of the future teacher in the system of Ukrainian-language education are highlighted.*

Key words: *language personality, future primary school teacher.*